

Butskop op de Westerschelde

Jan Piet Bekker

Het gebeurt niet zo vaak dat een walvis, levend of dood, strandt. Het is nog zeldzamer dat een walvis in een benarde situatie vlak onder de wal en gadeslagen door een groot aantal mensen aan de kant, toch weer de open zee kan bereiken. Dat lukte een butskop vanuit de haven van Vlissingen.

Woensdagochtend 25 juli 1990 omstreeks 9.25 uur werd door medewerkers van de Koninklijke Maatschappij de Schelde een 'grote vis' gezien in de haven van Vlissingen. Omdat een loodsboot erop afging, zwom het dier een nabijgelegen dok in. Een patrouilleboot van de Koninklijke marechaussee werd gewaarschuwd en volgde het dier de rest van die dag. Al snel werd duidelijk dat het ging om een walvis en na inschakeling van R.A. Kastelein, bioloog van het Dolfinarium te Harderwijk, kon worden vastgesteld dat het een butskop *Hyperoodon ampullatus* bleek te zijn van ongeveer vijf en een halve meter.

Rond het middaguur werd de walvis onrustiger waarbij het dier tussen een schip en de kant van het dok probeerde te zwemmen en zelfs na enige tijd letterlijk tussen wal en schip klem raakte. Daardoor ontstonden enkele flinke snijwonden op de kop. Ondanks en misschien dankzij pogingen om het dier weer naar open water te dirigeren, door een touw rond zijn staart te knopen, slaagde hij erin op eigen kracht los te komen. Tot ongeveer 14.00 uur bleef de walvis in het dok rondjes zwemmen waarna hij het dok verliet en net daarbuiten op een slikachtig strandje half dobberend bleef liggen (pers. med. F.H.H. Hassels).

Op afstand volgen

De bemanning van de patrouilleboot wist zich intussen gesteund door medewerkers van het dolfinarium en volgde

de walvis op afstand. De butskop zwom in een willekeurig patroon heen en weer waarbij hij ook vlak onder de patrouilleboot dook. Om 17.05, rond hoog water (17.16), zwom de butskop de Bijleveldhaven in en verbleef daar ruim twee uur. Vanaf de wal geobserveerd viel het op dat de butskop ongeveer om de vijf minuten boven water kwam en dan op een 'walviswaardige' wijze hoorbaar spoot. Een paar maal bleef hij net aan de oppervlakte hangen om nog een aantal keren adem te halen alvorens weer voor langere tijd onder te duiken. Ter plaatse is de diepte van de haven ongeveer 10 tot 16 meter. Twee keer was aan de wervelingen in het water te zien dat hij wel naar de oppervlakte reikte maar niet boven kwam. Om 19.16 uur zwom de butskop de Bijleveldhaven weer uit, mogelijk als reactie op het begin van de ebstroom. Passerende schepen minderden vaart en gaven ruim baan om de butskop gelegenheid te geven zijn vrijheid te herwinnen. Nadat hij om 21.06 nog een keer bij de ingang van de haven werd gezien kwam de butskop weer in de Westerschelde terecht. Vanuit de patrouilleboot kon worden vastgesteld dat de butskop via de Westerschelde richting Noordzee zwom. Navraag bij een aantal kustwachtstations de volgende dag, leerde dat men daar niets meer van het dier had gezien.

Butskoppen op de Westerschelde

Het is niet de eerste keer dat er een butskop terecht komt op de Westerschelde. Zo vermeldt Van Bree (1974) een stranding uit 1757 bij Zaamslag, dat in die tijd nog met open water verbon-

den was. Het betrof een exemplaar van 735 à 816 cm lengte. Voor Antwerpen werd in 1873 een butskop gevangen van 450 cm lengte. Bij Waarde strandde in 1931 een butskop van 530 cm. Dit voorval is destijds door Strijbos (1932) beschreven en het is de moeite waard om enkele frappante punten uit zijn verhaal te citeren: *'Deze dolfinn was in den nacht van 16 op 17 November op Zuid-Beveland nabij Waarde aan lager wal geraakt. Het dier had zich hevig verzet, maar kon zich niet meer uit het ondiepe water werken en was tenslotte in de modder gestikt. De inwoners van Waarde durfden nauwelijks hun woningen te verlaten. In zijn doodstrijd brulde, zuchtte en steunde het dier, sloeg woest met den krachtigen staart en iedereen dacht dat een voorwereldlijk monster geland was en alles kort en klein zou slaan. Toen tegen het krieken van den dag de angstaanjagende geluiden ophielden ging een der moedigste eens pools-hoogte nemen...'*

In 1958 werd een nog levende butskop signaleerd en gevangen. Door de Provinciale Zeeuwse Courant werd op 20 augustus 1958 genoteerd: *'Duiker trof monstervis in wrak van 'Corale' voor Vlissingen'* En even verder: *'De bergingschepen 'Ary' en 'Jacomina' waren (dinsdagmiddag) bezig het wrak luchtdicht te maken (...) Duiker Moeyes ging kijken hoe de toestand van de (...) werkzaamheden was en ontmoette in het ruim de walvisachtige (...) Hij trok zijn mes en stak het dier achter de ogen in de hals (...) Vervolgens sloeg hij een strop om de vis (...) De 'Jacomina' hees het dier naar de oppervlakte, maar kon het niet aan boord krijgen. De 'Ary' heeft het dier aan boord gehesen en is er mee naar de Binnenhaven gevaren'*.

De butskop bleek 720 cm lang en wordt in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden bewaard (RMNH 16483). Het is overigens de vraag of met een duikersmes vitale organen van een butskop geraakt kunnen worden, waarbij de verwondingen zo ernstig zijn dat deze binnen korte tijd de dood tot gevolg kunnen hebben. Verder zal een butskop, die in een ruim zit opgesloten, geen adem meer kunnen halen en stikken. De duiker zal hoogstwaarschijnlijk zijn mes in een dode butskop hebben gestoken. Dat maakt het avontuur voor deze duiker er niet minder om. De historie vermeldt verder dat vissers uit Breskens die dinsdagochtend twee butskoppen hebben zien spelen op

De butskop zwemmend in de haven van Vlissingen.
Foto Lex de Meester.

de banken in de Westerschelde.

In 1984 werd een butskop gevonden op het strand naast de westelijke strekdam bij de veerhaven in Breskens. Het nog levende exemplaar werd met een lijn vastgemaakt aan de sleepboot 'Java-zee' in een poging het dier naar dieper water te trekken. Naderhand overleed het dier toch, waarop de butskop in de haven van Breskens aan land werd gebracht (Smeenk, 1986).

Niet de laatste

Butskoppen zullen in de toekomst ongetwijfeld nog wel eens de Nederlandse kust aandoen en wellicht ook de Westerschelde opzwemmen. Of ze daarbij ooit nog een keer zo goed te observeren zullen zijn waarbij het ook voor het dier zelf goed afloopt, valt te betwijfelen.

Literatuur

Bree, P.J.H. van, 1974. Over strandingen van de butskop *Hyperoodon ampullatus*, op de Nederlandse kust. *Lutra* 16:19-23.
Deinse, A.B. van, 1959. Walvisnieuws 1958. *Lutra* [1](20):205-208.
Smeenk, C., 1984. Strandingen van Cetacea op de Nederlandse kust in 1984, 1985 en 1986. *Lutra* 32:164-180.
Strijbos, J.P., 1932. Strandvondsten. *De Levende Natuur* 37:47-51.

Jan Piet Bekker, Zwanenlaan 10,
4351 RX Veere. Telefoon
01181-1933.

Weergave van de route die de butskop in het havengebied Vlissingen-Oost aflegde. Op een aantal punten staat de tijd weergegeven (naar gegevens van F.H.H. Hassels).

